

გოდერძი თევდორაძე

საეკლესიო რეორგანიზაციის საკითხი იმერეთის
რეპიონში 1923-1925წწ.

1921 წლის შემდეგ საბჭოთა საქართველოში მკვეთრი ცვლილებები მოხდა როგორც პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი და კულტურული თვალსაზრისით, ასევე რელიგიური კუთხითაც. ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ რუსეთში მოსვლისთანავე დაიწყო აქტიური ბრძოლა და რეპრესიები რელიგიის წინააღმდეგ. ბრძოლის მეთოდები მრავალგვარი იყო, დაწყებული საკანონმდებლო აქტებით, დამთავრებული სასულიერო პირების ფიზიკური განადგურებით.

საბჭოთა რუსეთში გამოცემული ყველა იურიდიული კანონი და ბრძანებულება 1921 წლიდან ავტომატურად გადმოდიოდა საბჭოთა საქართველოშიც. საბჭოთა კავშირის შექმნის შემდეგ კი ზღბოდა მოსკოვში მიღებული ანტირელიგიური კანონების ზუსტი გადმოღება მოკავშირე რესპუბლიკებში.

ბოლშევიკების განსაკუთრებული ანტაგონისტური დამოკიდებულება ეკლესიის მიმართ ჩანს მათ მიერ გამოცემულ ათეისტური შინაარსით გაქვინთლი კანონების სიმრავლესა და სიმკაცრეში; მაგალითად:

ა. 1917 წლის 20 დეკემბერს გამოცემული დეკრეტის მიხედვით, აიკრძალა საეკლესიო ქორწინება, ჯვრისწერა და შემოღებულ იქნა სამოქალაქო რეგისტრაცია.

ბ. 1918 წლის 18 იანვრის დადგენილებით, ბოლშევიკებმა საერთოდ შეუწყვიტეს ეკლესიის მსახურებსა და რელიგიურ ორგანიზაციებს თანხის გამოყოფა.

გ. 1918 წლის 23 იანვრის დადგენილებით, სახელმწიფოსაგან გამოიყო ეკლესია.

დ. 1921 წლის 15 აპრილის დეკრეტის შემდეგ სასულიერო პირების სასტიკი დევნა და ტერორი დაიწყო, დახურეს, დაანგრეს და სხვადასხვა დაწესებულებებად გადააკეთეს ეკლესია-მონასტრები.

რუსი ბოლშევიკების მიერ გამოცემული ბრძანებებისა და დადგენილებების პარალელურად, აქტიურობდნენ ქართველი კომუნისტებიც. ისინი, რუსეთის მსგავსად, რელიგიის წინააღმდეგ რესპუბლიკური მასშტაბის ანალოგიურ დეკრეტებს იღებდნენ. ასეთი იყო, მაგალითად, 1923 წლის ნოემბრის დეკრეტი, როდესაც ეკლესიებს მთლიანად ჩამოერთვათ განძეულობა. მათი ნაწილი სამუზეუმო დაწესებულებებს, ნაწილი კი საბჭოთა ხელისუფლების ადგილობრივ წარმომადგენლებს გადაეცათ ე.წ. კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობისათვის.

საბჭოთა ხელისუფლების მიერ 1921-22 წლებში ჩატარებული ასეთი მკაცრი იურიდიული, სამხედრო ანტირელიგიური ღონისძიებების შემდეგ თითქოსდა შეწყვეტა ეკლესიების წინააღმდეგ ბრძოლა. ბოლშევიკებმა შეცვალეს თავიანთი ტაქტიკა და ბრძოლის მეთოდები. ისინი მიხვდნენ, რომ სამღვდელოების დახვერტამ და ეკლესია-მონასტრების დახურვამ ხალხში მასობრივი მღელვარება გამოიწვია, სასურველ შედეგს კი მაინც ვერ მიაღწიეს. ყოველივე ამის შემდეგ მათ დროებით შეარბილეს თავიანთი ქმედებები, გარკვეულწილად უკანდახვევის პოლიტიკასაც კი მიმართეს; მცირეოდენ კომპრომისებზეც კი წავიდნენ, რაც იმაში გამოიხატა, რომ მრევლს

საშუალება მიეცა ჩამოეყალიბებინა რელიგიური საზოგადოებები და, ხშირ შემთხვევაში, ეკლესიებიც კი აღედგინა.

სსრკ-ს შექმნის შემდეგ უკვე მთელ იმპერიაში ერთნაირი სიძლიერით დაიწყო ანტირელიგიური ღონისძიებების გატარება, თუმცა შეიძლება ითქვას, რომ ბოლშევიკებს ამ საკითხისადმი ორმაგი სტანდარტი ჰქონდათ. ისინი, ერთი მხრივ, მიღებული კანონების შესაბამისად, იძლეოდნენ საშუალებას აღდგენილიყო დაზარული ეკლესიები და ჩამოყალიბებულიყო რელიგიური საზოგადოებები; მეორე მხრივ კი, თავიანთი კონტროლის ქვეშ აიყვანეს მთელი პროცესი, დაწყებული რეგისტრაციით, ნებართვის გაცემით, დამთავრებული საზოგადოების წევრთა სრული მონაცემებით. ეს მონაცემები მათ მომავალში საჭიროებისამებრ გამოიყენეს კიდევ.

1923 წლის 7 ივლისის დეკრეტის თანახმად, რელიგიური საზოგადოების რეგისტრაცია, ეკლესიის გახსნის ნებართვა მკაცრი კონტროლის ქვეშ იყო აყვანილი ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოების მიერ (ქუთაისის სახელმწიფო არქივი 296, საქმე №42 (შემდგომში შემოკლებით ქ.ს.ა.)).

1924 წლის 5 იანვარს სსრკ პოლიტიბიუროს საგანგებო მიმართვა გრიფით საიდუმლო დაეგზავნა ადგილობრივი ორგანოებს, მათ შორის ქუთაისის აღმასკომს: “გთხოვთ, მიღებისთანავე ამისა გაცეთ განკარგულება ვისზედაც ჭერ არს, რათა სასწრაფოდ იქნეს შესრულებული პ/ბ მიმართვა 19 დეკემბრიდან წწ. №1198, მაზრაში არსებული ეკლესიების და მათი მსახურების, აგრეთვე საზღვარგარეთის ქვეშევრდომების და ერების აღრიცხვის შესახებ” (ქ.ს.ა. №296 საქმე №42).

ი. ვარძიელის მიერ დამტკიცებული რელიგიური საზოგადოების წესდებაში აღსანიშნავია რამდენიმე მუხლი: 1. მეორე ნაწილის მეექვსე პუნქტში მითითებულია, რომ წევრთა სიები ყოველ წელიწადს უნდა წარდგენილიყო ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტში.

2. მესამე ნაწილის მეათე პუნქტში მითითებულია, რომ, შიგა წესდების შეცვლის შემთხვევაში, იგი შინაგან საქმეთა სახალხო კომისარიატს უნდა დაემტკიცებინა.

3. მესამე მუხლის თანახმად, საზოგადოების დაზურვა შეეძლო ცენტრალურ აღმასრულებელ კომიტეტს, თუკი წევრთა ნაწილი იქნებოდა დაპატიმრებული. რაც შეეხება ქონებას, იგი ადგილობრივ ხელისუფლებას უნდა ჩაჰბარებოდა (ქ.ს.ა. №296 საქმე. №251).

წარმოდგენილი დეკრეტითა და წესდების ნიმუშით აშკარაა, რომ, მიუხედავად უკანდახვეისა, ხელისუფლებას მაინც ჰქონდა შიში მათი გაძლიერებისა და ყველანაირ ბერკეტს იტოვებდა, რათა საჭიროების შემთხვევაში მოეხდინა საზოგადოებების სწრაფი ლიკვიდაცია.

1923 წლის 10 სექტემბერს ქუთაისში დამატებით გამოქვეყნდა ადგილობრივი აღმასკომის განცხადება, რომელმაც გააერცვლა ინფორმაცია, რომ 22 სექტემბრის №14566 ინსტრუქციის თანახმად, საზოგადოებას, რომელიც 1924 წლის 1-ლ იანვრამდე რეგისტრაციაში არ გატარდებოდა, ჩამოერთმეოდა ყველანაირი უფლება და დაიხურებოდა. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ ბოლშევიკთა ქმედებები იყო დროებითი, იძულებითი ხასიათის და ამავე დროს, როგორც ეს ისტორიამ დაადასტურა, მზადება ბრძოლის შემდგომი ეტაპისათვის.

ახლადგახსნილი რელიგიური საზოგადოებების შესაძლებლობები ძლიერ შევიწროებული იყო: ერთის მხრივ, მათ არ ჰქონდათ არანაირი მატერიალური

შესაძლებლობები, არანაირი კერძო ქონება. მხოლოდ ნებაყოფლობით შემოწირულობებზე იყვნენ დამოკიდებული; მეორის მხრივ, არ იყვნენ იურიდიული პირები.

მიუხედავად ასეთი კონტროლისა და შეზღუდვებისა, საქართველოს მთელ რიგ ქალაქებსა და რაიონებში გაიხსნა ეკლესია-მონასტრები, დაარსდა ათობით რელიგიური საზოგადოება; მათ შორის იმერეთში: ქუთაისის მთავარანგელოზის ეკლესია, საფიჩხის, სოფელ ქვედა ვანის წმინდა გიორგის და ა. შ.

მართალია, ბოლშევიკთა მთავარი აქცენტი მართლმადიდებლურ ეკლესიაზე იყო გაკეთებული, მაგრამ მათ არ გამოჩენიათ არც სხვა კონფესიების წარმომადგენლები. ანალოგიურ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ ებრაელებიც. მათ ქუთაისში მოითხოვეს ორი სინაგოგის გახსნა, თუმცა თანხმობა მხოლოდ ერთზე მიიღეს. ებრაელებმა თხოვნით ადგილობრივი ხელმძღვანელობის შემდეგ რამდენჯერმე უმაღლეს ინსტანციებსაც მიმართეს, თუმცა უშედეგოდ (ქ.ს.ა. ფონდი №296 საქმე 180, 181, 182, 195, 196, 212).

წარმოდგინდა საკითხთან დაკავშირებით ყურადსაღებია ის ფაქტიც, რომ რელიგიის წინააღმდეგ ბრძოლას ხელმძღვანელობდა “საქართველოს საგანგებო კომისიის პოლიტიკური, კონტრევოლუციასთან, ბანდიტიზმთან, ბოროტმოქმედებასთან, სპეკულაციასთან ბრძოლის განყოფილება”.

ბოლშევიკებს ყურადღება გამახვილებული ჰქონდათ ასევე ემიგრანტ ქართველებზე და ზემოთ ნახსენებ დოკუმენტებში მათი საკითხი ცალკე იყო გამოყოფილი.

ამდენად, საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ეკლესიასთან ბრძოლის მეორე ეტაპი, რომელიც მიმდინარეობდა 1923-25 წლებში, პირველისაგან განსხვავებით, გამოირჩეოდა განსხვავებული ტაქტიკითა და მეთოდებით, ერთი შეხედვით, ლოიალური ქმედებებით, მაგრამ, როგორც აღმოჩნდა, ეს იყო მოსამზადებელი ეტაპი შემდგომი ბრძოლისათვის; ამ ბრძოლის მიზანი იყო, გამოეველინა, თუ ვინ უჭერდა მხარს რელიგიას, რას საქმიანობდნენ სასულიერო პირები, მიღებული ინფორმაცია კი ისევ მათ წინააღმდეგ გამოეყენებინათ. ეს შესარულებს კიდევ და დაიწყო უმკაცრესი ზომების მიღება - ფიზიკური ანგარიშსწორება ყოველგვარი განხილვის გარეშე...

საბედნიეროდ, საქართველოს ისტორიამ დაადასტურა, რომ შეუძლებელია ქართველ ხალხში საუკუნეების მანძილზე განმტკიცებული მართლმადიდებლური ცნობიერების გაქრობა.

დამოწმებული ლიტერატურა

ფ. დანელია, 1992 - ფ. დანელია, “სუკი, მუკი ღა “ხალხის ოპიუმში”: ჟურნალი “რელიგია”, 1992 წ. №12.

ს. ვარდოსანიძე, 2001 - ს. ვარდოსანიძე, საქართველოს ეკლესია 1917-1952 წწ., თბ., 2001.

ვ. თორაძე, 2007 - ვ. თორაძე, საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესია მე-19 და მე-20 საუკუნეებში, თბ., 2007.

გ. ტყეშელაშვილი, 2007 - გ. ტყეშელაშვილი, გელათის საგანძური, ქუთაისი, 2007.

ქუთაისის სახელმწიფო არქივი; ფონდი №296.

GODERDZI TEVDORADZE**CHURCH REORGANIZATION ISSUES IN THE IMERETI
REGION IN 1923-1925**

All the laws and regulation passed in Russia from 1921 mechanically reached the Soviet Georgia. In parallel with the orders adopted by Russian Bolsheviks Georgian Bolsheviks enforced the analogous decrees. For instance, this kind of decree was applied in November 1923 when churches were completely deprived from their treasures. A certain part of these treasures went to museums; another part was given to the local governments for, so-called, cultural-educational purposes.

From 1923 Bolsheviks changed their tactics and fighting methods, as the execution of clergy and closing churches and monasteries caused indignation of masses and Bolsheviks could not completely realize desirable results. In fact, Bolsheviks applied double standards. According to the adopted laws they permitted to restore the closed churches and establish religious communities, on the one hand, and on the other, they wrest control over the entire process, beginning from registration and permission issuance to the complete data of the community members. These data was lately used for their "needs".

In 10th September 1923 Kutaisi city executive body issued additional announcement to

disseminate the information that according to the instruction N14566 of September 22nd communities that would not have been registered by January 1, 1924 would be deprived of all rights and be closed.

In spite of such control and limitations in several towns and villages of Georgia new churches and monasteries continued to open and tens of religious communities were established...

It is true that Bolsheviks main target was the Orthodox Church but they did not omit representatives of other confessions; Jews also appeared in the same situation. It is also noteworthy that the fight against religion was warranted to a special department named as: "Political Bureau of the Extraordinary Commission Fighting against Counter-revolutionist, Bandits, Crime and Profiteering."

The second wave of soviet governments fight against the church, being carried out during 1923-25 differed from the first with its tactics and methods as quite permissive at one glance but as it proved later this was the preparatory stage for the further attacks. The aim of the second wave was to reveal the people who were on the side of the religion, in what activities were the clergy engaged and then make use of the information to introduce most possible severe measures. The aim of Bolsheviks were achieved and they launched torture and execution without whatever trial and discussion...